

رای تحقیق در مساله :

از دیدگاه فقها، تدوین کنندگان قانون اساسی و قوانین موردی و کلی جاری در ج.ا. ایران که بگذریم ، برخی نصوص خاص و قواعد عام اقتضا می کند که وقتی ملیت، پدیده شهروندی، وجود کشور و اعتبارمرزها را پذیرفتیم، نباید محدودیتی برای اقلیت ها - به هر عنوان - قائل بود، بلکه باید همگان از حقوق مساوی برخوردار باشند. البته با صدق عناوینی چون محاربه، بغی، جاسوسی، افساد و فتنه باید متناسب با جرم ارتكابی، برخورد کرد. برخوردی عادل، سریع و قاطع.

در بخشی از نامه امام علی - علیه السلام - به جناب مالک چنین می خوانیم:

«وَأَشِعْرُ قَلْبَكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَّةِ وَالْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَاللُّطْفَ بِهِمْ، وَلَا تَكُونَنَّ عَلَيْهِمْ سَبْعًا ضَارِيًا تَغْتَنِمُ أَكْلَهُمْ، فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ: إِمَّا أَحْكُ لَكَ فِي الدِّينِ وَإِمَّا تَظِيرُ لَكَ فِي الْخَلْقِ»^۱.

ملاحظه مجموعه نامه مورد اشاره و نصوص بی شمار دیگر می رساند که در این تراث از واژه هایی چون «رعیت»، «ناس» با بسامد قابل ملاحظه استفاده شده است؛ چنان که در آن ها هیچ نشانی از محدودیت - که قابل تعارض با این نگاه باشد- وجود ندارد.

بر این پایه است که مفاد اصولی از قانون اساسی چون اصل ۱۳ و ۲۶ قابل بازنگری است.

البته فرقه هایی با ماهیت استعماری و ساخته شده به دست عوامل بیگانه حق مشارکت با نام و نشان ندارند؛ لکن تا وقتی در قالب و واقع یک شهروند زندگی می کنند ، منعی برای فعالیت های سالم این ها وجود ندارد. البته این استثنا در هر دو جانب می تواند دستاویز سوء استفاده و قضاوت های باطل قرار گیرد که بالطبع باید حتی الامکان از آنها جلوگیری شود.

بررسی فقهی و شرعی تبلیغات دینی و رفتارهای غیر سیاسی اقلیت ها

متون فقهی نکاتی راجع به رفتار اقلیت ها بیان کرده اند. البته با تفسیر اقلیت به «اهل ذمه از یهود، نصاری، مجوس و صابئه» ، باختلافی که در دو مورد اخیر وجود دارد.^۲

دراین متون شرط مصونیت، بودن از اقلیت - با تفسیری که از آن شد- و پذیرش شرایط ذمه و قیودی است که به مصلحت مسلمین و بلاد اسلامی است. قیودی که گاه عام و داخل در مفهوم ذمه و گاه موردی و خارج از آن است.

۱. نهج البلاغه، (فیض الاسلام)، نامه ۵۳، ص ۹۹۳.

۲. نک: منهاج الصالحین، ج ۱، ص ۳۹۱، مساله ۶۲.

در این پیوند، گاه اختلافاتی هم بین فقها دیده می شود. به هر روی اشاره به برخی تعینات در این باره مفید می نماید. توجه کنید:

من شرائط الذمة أن يقبل اهل الكتاب إعطاء الجزية لولى الامر على الكيفية المذكورة، فأنه مضافا الى التسالم بين الاصحاب يدل عليه الكتاب و السنة.

و منها: أن لا يرتكبوا ما ينافى الامان ، كالعزم على حرب المسلمين و امداد المشركين فى الحرب و ما شاكل ذلك، و هذا الشرط ليس من الشروط الخارجية بل هو داخل فى مفهوم الذمة فلا يحتاج اثباته الى دليل آخر. المشهور بين الاصحاب أنّ التجاهر بالمنكرات كسرب الخمر و اكل لحم الخنزير و الربا و النكاح بالاخوات و بنات الاخ و بنات الاخت و غيرها من المحرمات كالزنا و اللواط و نحوهما يوجب نقض عقد الذمة. و من هذا القبيل عدم إحداث الكنائس و البيع و ضرب الناقوس و ما شاكل ذلك ممّا يوجب إعلان أديانهم و ترويجها بين المسلمين. هذا فيما إذا اشترط عدم التجاهر بتلك المحرمات و المنكر فى ضمن عقد الذمة واضح. و أما إذا لم يشترط عدم التجاهر بها فى ضمن العقد المزبور فهل التجاهر بها يوجب النقض؟ فيه وجهان: فعن العلامة فى التذكرة و التحرير و المنتهى الوجه الثانى، ولكنّ الاظهر هو الوجه الاول و ذلك لصحیحة زرارة فقد روى عن أبى عبدالله عليه السلام قال: «ان رسول الله - صلى الله عليه و آله - قبل الجزية من اهل الذمة على أن لا يأكلوا الربا و لا يأكلوا لحم الخنزير و لا ينكحوا الاخوات و لا بنات الاخ و لا بنات الاخت، فمن فعل ذلك منهم برئت منه ذمة الله و ذمة رسوله - صلى الله عليه و آله - قال: و ليست لهم اليوم ذمة». فإن مقتضى ذیل الصحیحة و هو قوله عليه السلام: «ليست لهم اليوم ذمة» هو أنّ التجاهر بها يوجب نقض الذمة و انتهاءها و أنّها لا تنسجم معه، و بما أنّ أهل الكتاب كانوا فى زمان الخلفاء متجاهرين بالمنكرات المزبورة فلأجل ذلك نفى عنهم الذمة. و أما غير ذلك كارتفاع جدرانهم على جدران المسلمين و عدم تميّزهم فى اللباس و الشعر و الركوب و الكنى و الالقاب و نحو ذلك مما لا ينافى مصلحة عامةً للاسلام او المسلمين فلا دليل على أنّه يوجب نقض الذمة. نعم لولى الامر اشتراط ذلك فى ضمن العقد إذا رأى فيه مصلحة»^۳.

در این متن فقهی به هر دو مساله مورد گفتگوی ضمنی ما (یعنی حدود آزادی اقلیتها در رفتار و حدود تبلیغ آیین خود) اشاره شده است.

نقدی که بر کلام محقق خویی در مجال حاضر وارد می نماید، این است که به دلیل غصب خلافت و جائز بودن سلطان، ذمه ای محقق نبوده و اشتراطی وجود نداشته یا معتبر نبوده است، در حالی که مفروض سخن ایشان با جناب علامه، تحقق ذمه لکن با نبود شرط مورد بحث است.